

**DISCURSUL COGNITIV AL ANTROPOLOGIEI LINGVISTICE – SURSA
PENTRU POTENTAREA CUNOAȘTERII**
*The Cognitive Discourse of Linguistic Anthropology as a Source for Knowledge
Development*

VIOLETA NEGREA¹

Abstract

The article outlines the capacity of anthropological exploration of language enabling cross domains knowledge through the reconstruction of ideologies, beliefs, habits, traditions specific to the culture of social communities. The research opportunities opened by contextualized linguistic information are supported by communication functionality and non-neutral relationship between linguistic sign representing the world, the world itself and references. The language samples analyzed anthropologically bring forward the social and cultural nature of the linguistic information. The understanding and acknowledgement of the language accumulation of cultural values target the improvement and responsibility of the social behaviour (Hudson, 1980:2-4) expressed in the material nature of word. (Vâlcu, 2013: 33-46)

Keywords: word anthropology, culture sign and construction, linguistic practices, word cognitive dimensions, word capacity to develop knowledge.

Motto:

“Cuvântul în afara gândirii este mort,
gândul lipsit de forma cuvântului rămâne umbră.”

Lev S. Vygotski

Definiții și principii

Dacă azi omenirea experimentează călătoria în universul planetar și în microcosmosul propriului trup, dacă tehnologiile moderne au depășit pragul imaginației și al așteptărilor, este pentru că legile care guvernează existența și rațiunea au încăput în forma și conținutul cuvântului revelator... Studiul lingvistic din perspectivă antropologică își dovedește puterea valorizatoare în întregirea panoramei culturii și adâncirea cunoașterii.

Fiind adesea prezentată drept una dintre cele patru ramuri ale unui domeniu complex², antropologia lingvistică studiază limba din perspectivă antropologică, adică modul de operaționalizare al semnificațiilor acumulate de cuvânt în procesul de transfer și reproducere al culturii, pe de-o parte, și de continuare a dezvoltării culturii spirituale și materiale, prin înnoirea acumulărilor și valorilor semantice, pe de altă parte. Figura 1 ilustrează complementaritatea celor două procese generate de cuvânt.

¹ Professor PhD, "Dimitrie Cantemir" Christian University of București.

² Conrad Phillip Koltak, antropolog american, născut în 1942 în Atlanta, Georgia, doctor în antropologie al Universității Columbia, delimitează celelalte ramuri ale antropologiei în *arheologică*, *biologică/fizică* și, respectiv, *socio-culturală*

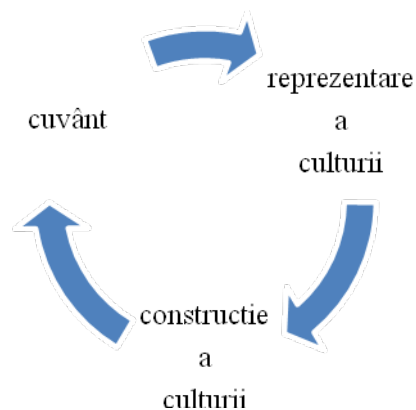

Fig. 1. Relația dintre cuvânt, reprezentarea și construcția culturii

Evoluția antropologiei lingvistice, ca domeniu de studiu independent, este legitimată de specificitatea informației cu privire la setul de practici lingvistice în medierea ideilor și materialității existenței umane. Dinamismul evoluției limbii justifică locul distinct pe care domeniul îl ocupă între științele sociale³ (Duranti, 1997:14-21).

Opțiunea noastră pentru sintagma *antropologia cuvântului* este justificată de prioritatea limbii ca *sursă a fenomenului socio-cultural*. Definirea domeniului de către Hymes (2009:158-170) drept “studiu al limbii și al exprimării din punct de vedere antropologic (*“the study of speech and language within the context of anthropology”*)” stă la baza interesului pentru studiul limbii contextualizate istoric și socio-cultural care vizează așteptările, intențiile, credințele, valorile morale individuale și cele comunitare acumulate lingvistic. (Hudson, 1980:2-4) Această direcție a deschis oportunități de studiu distincte asupra *conduitei umane, reprezentării sociale, politicilor reprezentării, legitimării puterii, bazelor culturale ale doctrinelor și conflictelor politice, proceselor socializării și al constructului cultural individual și colectiv, contactului intercultural, structurii emoționalului, relației dintre ritual și formele controlului social, relației dintre cunoaștere și cogniție, performanței artistice și consumul estetic, etc.*, sintagme care au devenit tot atâtea sub-domenii ale studiului lingvistic aplicat din perspectivă antropologică.

Viziuni și perspective

Abordarea antropologică asupra limbajului uman este susținută de *funcționalismul* comunicării în măsură să valorifice relația dintre gândire și limbaj la nivel individual și socio-cultural. Ca domeniu al cunoașterii, *antropologia cuvântului* își fundamentează studiul pe *non neutralitatea* raportului dintre *semnul lingvistic*, ca reprezentare a lumii și lumea propriu-zisă, respectiv pe prioritatea absolută a semnificației cuvântului care definește identitatea lucrurilor în lumea reală. (Vâlcu, 2013:33-46) Aceasta vizează dimensiunile semantice ale limbii care dezvăluie diversitatea intenționalității⁴ în comunicare. (ibidem)

³ grup de discipline care studiază anumite aspecte ale existenței umane folosind metode științifice de evaluare calitativă și cantitativă

⁴ Aristotel, *logos semantikos*

Analiza practicilor lingvistice curente (Silverstein, 1993:33-58) furnizează informații înmagazinate de limbă din etapele dezvoltării istorice ale acesteia. Boas⁵ (1982:211-243; Malinowski (1923: 451-510) (Inglehart, 1977:3-19)

Marile curente de gândire au structurat și integrat funcționarea limbajului în teorii consistente care au dominat evoluția domeniului. *Structuralismul*, spre exemplu, care poziționează dimensiunile culturii umane într-un context sistemic amplu, structural⁶, dirijează studiile de *antropologie a cuvântului* spre percepția limbii ca o sub-structură a culturii cu capacitate de expresie, reformare și evoluție statornică. Abordarea *structuralistă*⁷ face posibilă depășirea statutului limbii ca simplu instrument al comunicării prin direcția intențiilor și acțiunilor umane într-un spațiu cultural modelat și pregătit de generațiile anterioare, în care fiecare opțiune de exprimare se constituie într-o legătură stabilă între trecut, prezent și viitor. (Duranti, 1997: 36).

Evidențierea simbolurilor culturale exprimate la nivelul actului concret al vorbirii, dar și neexprimate sau ascunse de *tăceri expresive* (Bauman; Briggs 1990:59-88) sunt în măsură să oglindească valori și coordonate socio-culturale specifice. Salutul, de exemplu, ca expresie generică orală a relațiilor umane, poate să ia forma unei întrebări, ca de exemplu în engleză, (*How are you?*) sau a unei expresii de adânc respect, cum este salutul din limba română *Sărut mâna!* ori a unei urări de bine în limba franceză (*Bonne journée*). Antropologia lingvistică aduce în prim plan perspectiva motivației umane și sociale asupra schimbului de salut căutând acele răspunsuri referitoare la diferențierile culturale determinate de sex, vârstă, statut socio-profesional, context cultural, moment și reprezentare. De ce se salută oamenii, în fond? Cum de s-a ajuns la acele reguli sociale sau culturale pe care oamenii le simt sau le învață și știu când să salute, cum să salute, pe cine sau pe cine nu? Antropologia lingvistică își manifestă, asadar, interesul față de asemănările, diferențele exprimate lingvistic care valorifică condiționările socio-culturale.

Abordarea *fenomenologică*⁸ a culturii furnizează, de asemenea, unele variabile specifice percepției antropologice ale limbii, (Cicourel, 1973:67-82) în vreme ce viziunea *sociologică* facilitează cunoașterea prin educație și instruire asupra exprimării orale și scrise.

Potrivit filozofiei lingvistice a lui Bourdieu limba este produsul regulilor și principiilor societății, dar și al educației și instruirii. Teoriile lui se remarcă prin *critica culturii* ca sistem rațional constituit din credințe, ordonat și ierarhizat de regulile experienței de viață. Această perspectivă urmărește, bunăoară, integrarea temei heideggeriene a primatului instinctual în modelul interacțiunii și participării sociale de tip rutinar alături de cunoașterea rațională, care are drept rezultat orientarea și potențarea procesului cognitiv prin instruire. (Bourdieu, 1989: 14-25)

⁵ Franz Boas (1858 – 1942) antropolog american de origine germană, pionier al antropologiei moderne

⁶ Blackburn consideră că fenomenul uman nu este de înțeles decât în contextul relațiilor umane; acestea se constituie în structuri în spatele cărora se află regulile unei culturi abstracte (Blackburn, 1995:454-458)

⁷ Paradigmă teoretică ce pune accent pe cultură ca element al unei structuri generalizatoare care evidențiază aspectele umane esențiale: *gândirea, percepția, sentimentul*. Structuralismul permite observarea vieții prin încadrarea acesteia într-o structură a legităților culturii abstracte, dincolo de varietățile locale (1996) *Oxford Dictionary of Philosophy*

⁸ Curent în filozofie care își propune să studieze fenomenul instinctual bazat pe simțurile primare care nu țin cont de activitatea mentală condiționată de mediul social. (la Hegel) Din fr. *phénoménologie*

Practicile lingvistice analizabile antropologic valorifică rolul mediului social și al instruirii în evoluția conținutului limbii. Bourdieu consideră că orice dialog uman este predefinit de relațiile comunitare, de gen, clase sociale, condiționări religioase, etc. Noțiunea de *putere*, de exemplu, se exprimă prin practicile lingvistice ale dialogului pe care unii teoreticieni îl consideră punctul de intersecție între interacțiunea umană și forțele sociale. Atitudinea, comportamentul vorbitorului devin evidente din dimensiunile identificabile ale expresiei verbale (asocierea anumitor cuvinte, tăceri, gesturi, în funcție de context) și din multitudinea de căi prin care exprimarea devine un act social și, uneori, obiect al constrângerilor sociale. (ibidem)

Contribuțiile lui Max Weber⁹ din prima jumătate a secolului XX (2011) vizează rolul consumului și producției culturale în structurarea modelelor sociale, culturale și, implicit, lingvistice, ca tipare ale evoluției cognitive și comunicative. Consumul și producția de cultură reprezintă, așadar, alte dimensiuni antropologice ale comportamentului lingvistic.

Potrivit viziunii lui Giddens (1984:112-158) *exprimarea verbală* se califică drept sursă de reconstrucție a tipologiilor socio-culturale în măsură să reflecte și să modifice raporturile dintre diferitele componente sociale. El atrage atenția asupra dezvoltării capacității de *înțelegere* și *cunoaștere* ca expresie a puterii, în care limbajul reprezintă forma de manifestare a acesteia.

Argumentele de mai sus ne face să considerăm inspirată definiția domeniului antropologiei lingvistice de metafora folosită de Toni Morrison¹⁰ care spune că *limba este măsura vieții* datorită capacității acesteia de a reflecta însăși viața ca cel mai puternic și eficient instrument de cunoaștere dezvoltat de om.

Cuvântul și cunoașterea

Cultura definită de *cunoaștere* este produsul procesului de instruire care structurează modele de *percepție*, *relație* sau *interpretare* culturală (Goodenough, 1956:195-216). Realitățile mentale ale cunoașterii și culturii sunt asociate limbii aferente acestora care presupune un corpus general de cunoștințe teoretice și procedurale. *Cunoașterea teoretică (propozițională)* corespunde experienței specifice și generale transpusă în propoziții precum *clima temperată are patru anotimpuri, copiii de șapte ani merg la școală*. *Cunoașterea procedurală* definește reacțiile pe care oamenii le au sau trebuie să le aibe în anumite împrejurări specifice contextului cultural vizat. (Bârlogeanu, L, 2004: 218-39). Conținutul acestei cunoașteri este foarte bine definit de sintagma "*know-how*" din limba engleză care se traduce prin a "știți ce /cum să faci" într-o împrejurare specifică culturii respective, situație în care limba reprezintă un cod al cunoașterii și conduitei comunitare. Această cunoaștere este distribuită social și

⁹ Maximilian Weber (1864-1920) sociolog german care a studiat rolul religiilor în tipul de guvernare și structurarea modelelor culturale

¹⁰ Scriitoare americană, laureată a premiului Pulitzer și Nobel. Fraza face parte din discursul autoarei cu ocazia decernării premiului Nobel pentru literatură în 1993. („We die. That may be the meaning of life. But we do language. That may be the measure of our life”)

capătă funcția de regulator a interacțiunii sociale¹¹ în ciuda unor opinii sau interpretări individuale. Doar *limba* este cea care păstrează categoriile, generalizările și practicile lingvistice specifice structurilor culturii pe care o reprezintă. Wallace (1961: 67-78) este cel care, făcând referire la această realitate, introduce noțiunea de *organizare a diversității* ca viziune asupra unității culturale, prin care subliniază capacitatea culturii de conservare a propriei identități tocmai prin existența diversității interne. Micile sau marile discriminări rasiale, sexuale, etnice, violența, ospitalitatea, deschiderea către alteritate, opțiunile morale, estetice, ocupaționale, etc, exprimate lingvistic și procedural constituie expresia culturii care atribuie acestora înțeles și semnificație.

În acest context, exemplul analizei cuvântului *fair* din perspectivă antropologică, dobândește dimensiuni cognitive asupra unor laturi definitorii ale culturii și civilizației de limbă engleză capacitând înțelegerea și lărgind cunoașterea dincolo de dimensiunile strict lingvistice ale cuvântului. Cele patru valori semantice ale acestuia, cuprinse în schema care urmează, reprezintă tot atatea direcții ale percepției și cercetării sociologice, estetice, ocupaționale, morale ale culturii de limbă engleză, în măsura să potenteze cunoașterea cu noi dimensiuni.

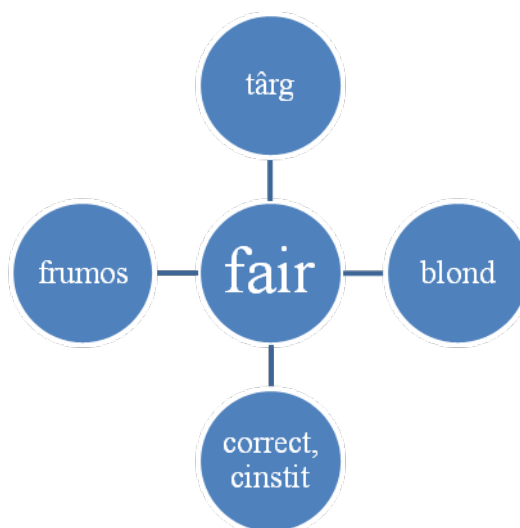

Fig. 2. Valorile semantice ale cuvântului *fair* care dimensionează specificul culturii de limbă engleză

Iată cum, istoria năvălitorilor germanici, veniți din nord-estul înghețat al viitoarei Europe, care se stabilesc în teritoriul insular al ceea ce avea să devină Marea Britanie, se acumulează în sensurile unui singur cuvânt, care descrie, în același timp, aspectul fizic, (blond), opțiunea estetică a acestora (frumos), ocupația de bază a schimburilor comerciale, (târg) dar și filozofia de viață, respectiv atitudinea și comportamentul în relația socială. (cinste, corectitudine).

Analiza de mai sus demonstrează capacitatea limbii de conservare a unității și identității culturale prin diversitatea sensurilor semantice atribuite practicilor verbale ale

¹¹ Poziția aparține lui Edwin Hutchins, care studiind practicile și cultura navigației, consideră că unitatea de analiză cognitivă trebuie să includă atât resursele umane, cât și cele materiale, pentru că împreună, ele determină practica socio-culturală. <http://vserver1.cscs.lsa.umich.edu/~crshalizi/reviews/cognition-in-the-wild>

unei comunități. Dimensiunea cunoașterii interdisciplinare este astfel lărgită și potențată de studiul antropologic al cuvântului – semnul lingvistic al gândirii și simțirii umane.

Concluzii

Articolul nostru identifică *principiile studiului antropologic al limbii* semnalând relația dintre disciplinele științelor filologice, sociologice, filozofice, istorice în descifrarea complexității celui mai puternic și eficient instrument de cunoaștere dezvoltat de om: limba. Analiza acesteia, ca expresie a *culturii și practicii culturale* conduce la identificarea raporturilor între *forma lingvistică și situația, contextul, poziția socială ori relația interpersonală*. Intersecția dintre interacțiunea umană și complexitatea socio-culturală califică expresia lingvistică drept sursă de reconstrucție a universului cultural. Conectarea la acest univers se realizează prin intermediul cuvintelor care construiesc, la rândul lor, universuri dincolo de sensurile imediate prin capacitarea referențială a acestora.

Extinderea ariei de studiu și cercetare a lingvisticii din perspectivă antropologică valorifică, așadar, componentele teoretice și procedurale ale cuvântului, redimensionând și potențând cunoașterea.

Bibliografie

- Bârlogeanu, Lavinia (2004) *Antropologie sub semnul valorii*, Ed. Trei
- Bourdieu, Pierre (1989) *Social space and Symbolic Power in Sociological Theory*, vol 7, no.1, John Wiley&Sons, Ltd
- Bauman, Richard; Charles L. Briggs (1990) *Poetics and Performance as Critical Perspectives on Language and Social Life. Annual Review of Anthropology*
- Blackburn, S. (1984) *Spreading the word. Groundings in the Philosophy of Language*. Oxford University Press
- Boas, Franz. (1982) *Race, Language and Culture*. University of Chicago Press
http://monoskop.org/images/8/8f/Boas_Franz_Race_Language_and_Culture_1940.pdf
- Cicourel, Aron (1973) *Cognitive Sociology. Language and meaning in social interaction*. Harmondsworth, Penguin
- Duranti, Alessandro, (1997) *Linguistic anthropology*, Cambridge University Press
- Giddens, Anthony (1984) *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley:University of California Press
- Goodenough, Ward H. (1956) *Componential Analysis and the Study of Meaning*. Language, 32
- Hymes, D. (2009) *Ways of Speaking. in Linguistic anthropology. A Reader*, Blackwell Publishing Ltd.
- Hudson, R. A. (1996) *Sociolinguistics*. Cambridge University Press
- Hutchins, Edwin (1995) *Cognition in the Wild*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Inglehart, Ronald (1977) *The Silent revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*, Princeton University Press
- Malinowski, Bronislaw (1923) *Psycho-Analysis and Anthropology*, Nature, Volume 112

<http://adsabs.harvard.edu/abs/1923Natur.112..650M>

Silverstein, Michael (1993) Metapragmatic discourse and Metapragmatic Function. In Lucy (ed.), *Reflexive language*. New York: Cambridge University Press

Vălcu, Dumitru Cornel (2013) Funcția semnificativă și universalile limbajului, *Limba română* nr 5-6, anul XXIII

Vygotski, Lev (1968) *Interaction between learning and development* in *Mind in Society*, Harvard University Press

Wallace, Anthony F.C. (1961) *Culture and Personality*. New York: Random House

Weber, Maximilian, (2011) *Methodology of Social Sciences*, Transaction Publishers